

5 Studiepoengproduksjon i samiske språk

Kevin Johansen, cand.polit. UiT / Universidad de Granada. Seniorrådgiver hos Fylkesmannen i Nordland

Sammendrag:

I en stadig mer spesialisert verden er det et økende samfunnsbehov for høy kompetanse i samisk språk. Fagpersoner med kompetanse i samisk på høyere nivå er nødvendig for å sikre at samfunnets behov for samisk kompetanse blir dekket, men det betyr også mye for språkernes utvikling.

Studieprogrammer i samisk på høyere nivå vil være med på å styrke samiske språks status både i samiske samfunn, men også i storsamfunnet. Artikkelen ser på utviklingen i høyere utdanning i samisk de siste ti årene, både for sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk. Eksamener i samisk språk er i denne perioden avlagt ved Samisk høgskole, Universitetet i Tromsø og Nord universitet, samt ved de tidligere institusjonene som har fusjonert til disse institusjonene.

Gjennom denne artikkelen vil man avdekke utviklingen i studiepoengproduksjon og bidra til at de som skal treffe beslutninger om tiltak på området, har kunnskap om høyere utdanning i samisk språk.

5.1 Innledning

Det har i en årrekke vært høy interesse for samiske elevtall i skolen og i hvilken grad disse går opp eller ned. Høyere samisk språkutdanning har det derimot vært mindre oppmerksomhet rundt.

For at samiske språk skal være levende samfunnsspråk og ikke kun nettverksspråk, må de helst brukes på de fleste arenaer i samfunnet, og samisktalende må være i stand til å bruke språket på disse arenaene. Terminologiutvikling og bruk av samisk i høyere utdanning og forskning er sentrale momenter for å sikre at samisk kan brukes overalt og på et høyt nivå.

Derfor er det betydningsfullt å inneha kunnskap om studiepoengproduksjonen i samisk og se utviklingen av denne over tid. Dette kan bidra til å treffe beslutninger om målrettede tiltak for å styrke bruken av samisk på høyt nivå og for å vurdere hvor det er behov for differensierte virkemidler.

Artikkelen vil omhandle studieproduksjonen ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge som tilbyr studier i samisk språk i høyere utdanning. Tidsperspektivet vil være de ti foregående studieårene. I *Samiske tall forteller 6* så vi på studiepoengproduksjon fra 2008 til 2012. Den nåværende artikkelen går derfor inn i en tidsserie der vi forsøker å se utviklingen i et lengre perspektiv. Det blir altså lagt vekt på samiske språkkurs som er *studiepoenggivende*. Det betyr at man avlegger en eksamen ved et høyere lærested og får studiepoeng ut fra arbeidsomfanget på kurset. Denne artikkelen ser på gjennomførte kurs i samisk språk.

5.2 Samisk høyere utdanning i et historisk perspektiv

Universitetet i Oslo var den første institusjonen som tilbydde samisk høyere utdanning i Norge. De hadde professorat i samisk helt tilbake til 1870-tallet. Etter hvert ble det også utvikla samiske kurs ved Universitetet i Tromsø. I en periode var det også samiske kurs ved blant anna lærerutdanninga i Alta.

Samisk høgskole ble oppretta i 1989. Formålet var å dekke det samiske samfunnets behov og styrke samisk kompetanse, og kurs i samisk var naturlige studietilbud.

Under opprettinga av Universitetet i Tromsø i 1972 ble det påpekt at institusjonen hadde en rekke oppgaver å ivareta i Nord-Norge når det gjaldt å tjene landsdelens behov innenfor samfunnslivet i vid forstand. Særlig ble behovene til den samiske befolkningen understreket.¹ Som en følge av Stortingets behandling av St.meld. 34 (2001–2002) *Kvalitetsreformen om høyere samisk utdanning og forskning* ble universitetet tillagt et nasjonalt ansvar for samisk og urfolksrelatert forskning, utdanning og formidling. Styrking av samisk språk ble videre et av de viktigste tiltakene i realiseringa av universitetets egen samiske strategiplan. Universitetet i Tromsø fusjonerte med Høgskolen i Finnmark i 2013 og ble til UiT Norges arktiske universitet, som igjen fusjonerte med Høgskolen i Narvik og Høgskolen i Harstad i 2016.

Samisk høgskole og Universitetet i Tromsø tilbød i hovedsak kurs i nordsamisk.² Studenter som ønsket høyere utdanning i lulesamisk og sørsamisk, reiste ofte til svenske universiteter for å gjennomføre språkstudiene der.

I 1980 tok Lærerutdanningsrådet kontakt med Levanger lærerhøgskole (som ble en del av Høgskolen i Nord-Trøndelag etter høgskolereformen i 1994 og seinere fusjonerte til Nord universitet) med ønske om at lærerhøgskolen skulle ta ansvar for å opprette en halvårsenhet i sørsamisk. Studiet starta opp høsten 1981, og i 1988 ble det tilsatt en stipendiat i sørsamisk.

Bodø lærerhøgskole (som seinere ble Høgskolen i Bodø og så Universitetet i Nordland før også den fusjonerte til Nord universitet) oppretta et artiumkurs i lulesamisk tidlig på åttitallet. I 1985 starta lulesamisk 1 på 30 studiepoeng³. Stipendiat i lulesamisk ble tilsatt i 1985, og i 1999 ble

¹ NOU 2000:3

² Begge institusjonene har vært eller er involvert i sørsamisk høyere utdanning, som det framkommer seinere i artikkelen. Med kurs menes her emner og studier ved en høyere utdanningsinstitusjon som gir studiepoeng, og ikke det mer generelle begrepet «kurs» som omfatter alle slags former for kompetanseheving.

³ På denne tida het det vektall, ett vektall tilsvarer tre studiepoeng.

det tilsatt høgskolelektor. Høgskolelektoren var et konkret resultat av stipendiatstillingen ved at den første hovedfagseksamenen i lulesamisk ble avlagt i 1999.

I 2000 ble en professor II i lulesamisk tilsatt. I 2012 ble det første kullet på bachelor i lulesamisk tatt opp ved Universitetet i Nordland.

1. januar 2016 ble det gjennomført en fusjon mellom Universitetet i Nordland, Høgskolen i Nesna og Høgskolen i Nord-Trøndelag. Dette medfører at samme institusjon – Nord universitet – nå har nasjonalt ansvar for både lulesamisk og sørsamisk språk i lærerutdanningene, og man kan sette inn tiltak for begge språkene, som har en rekke av de samme utfordringene.

5.3 Betydningen av samisk språk ved universiteter og høyskoler

For at samiske språk skal være levende samfunnsspråk, er det viktig at de kan brukes på de fleste arenaer i samfunnet. Derfor er det nødvendig at enkelte innehar høyere formalkompetanse i samiske språk. Høyere utdanningstilbud i samisk er med på å øke samiske språks status både hos samer og i storsamfunnet. En rekke studier har vist at det å *ta tilbake* språket er en viktig del av selvbestemmelsen for urfolk og minoriteter.

I samfunnet er det en stadig økende etterspørsel etter kandidater med høy samiskspråklig kompetanse, både som språkarbeidere, i stillinger innenfor utdanning, i byråkratiet og i media, for å nevne enkelte institusjoner. Høyere utdanningstilbud i samisk er også avgjørende for at samisk skal kunne brukes som *forskningsspråk*.

5.4 Fokus og satsing på elevtall og studenttall

Mange av dem som jobber med å styrke og utvikle samiske språkkurs på høyere nivå – studiepoenggivende språkkurs – uttrykker frustrasjon over mangel på politisk interesse og finansiering av språksatsingen. Dette står i kontrast til elevtallene for samisk i grunnopplæringa og spesielt i grunnskolen. Tabellen under viser artikkelforfatterens egne vurderinger av den skjematiske forskjellen mellom samiske elevtall i skolen og studenttall på universitets- og høyskolenivå:

Tabell 5.1 Komparativ sammenstilling av vilkårene for samisk i skolen og i høyere utdanning

Nivå	Mediefokus	Politisk interesse	Økonomi
Grunnskolen	Høyt fokus	Høy interesse	Statlig refusjonsordning
Høyere utdanning	Lavt fokus	Lav/middels interesse	Studiepoengindikator

Tabellen viser at det er vesentlig forskjell mellom vilkårene for samisk satsing i skolen og i høyere utdanning. Media viser veldig stor interesse for utviklingen i samiske elevtall, men nesten ingen interesse for hvor mange kandidater som gjennomfører samiske kurs innenfor høyere utdanning. Politisk interesse kan være noe vanskeligere å måle, og den sammenfaller også i stor grad med medieinteressen. Politikerne kommenterer gjerne på det media spør om.

Likevel kan man med stor rett hevde at politikerne er interessert i elevtallene, men noe mindre interessert i studiepoengproduksjonen og kandidatproduksjonen i samisk. Sametingets voksenopplæringsprogram som ga studiepoeng, altså kurs innenfor høyere utdanning, viser likevel at selv med redusert vektlegging av dette nivået kan politikerne treffe nødvendige tiltak for å øke studiepoengproduksjonen og således sikre at flere kandidater får samisk kompetanse på et høyt nivå.⁴

Den økonomiske situasjonen er også ulik. I grunnsopplæringa (grunnskolen og videregående opplæring) er det et eget statstilskudd til kommuner som har elever som får samiskopplæring. Dette er et særtilskudd ut fra antall gruppetimer i samisk som gjennomføres i kommunen, og ligger per i dag på noe over 500 kroner for hver gruppetime. For universiteter og høyskoler finnes ikke slike særtilskudd. Her mottar alle UH-institusjoner midler for antall studiepoeng som produseres etter en studiepoengindikator og en kandidatindikator. Dette er to av flere elementer i en resultatindikator der begge inngår i ei åpen ramme, det vil si at beløpene avgjøres av hvor mange studiepoeng og hvor mange kandidater institusjonen produserer hvert år.

Jo flere studiepoeng og kandidater en UH-institusjon produserer, jo mer midler får institusjonen i overføringer fra departementet. Kandidatindikatoren ble innført for at det også skulle belønnes å tilby lengre gradsstudier og ikke bare enkeltstående kurs.⁵ Fortsatt er det om lag halvparten av studentene som ikke gjennomfører sine studier på normert tid på nasjonalt plan.

Resultatindikatorene i åpen ramme er positive insitamenter for å sikre at UH-institusjonene bestreber seg på flest mulig avlagte eksamener og flest mulig gjennomførte studieløp. Imidlertid er utfordringen at det for samisk språk, og det gjelder alle samiske språk, ofte er så få kandidater at produksjonen av studiepoeng og kandidatproduksjonen økonomisk blir svært beskjeden. I praksis er det faktisk slik at institusjonene taper penger på å tilby samiske språkkurs og studietilbud. Derfor finnes det få incitamenter for å satse hardt på samiske språkkurs ved UH-institusjonene. Man er avhengig av at de ser betydningen av å tilby samiske språkkurs, uavhengig av økonomi.

Resultatindikatorene er ikke et samisk særtilskudd, men tilbys for alle studiepoenggivende kurs. Det sikrer ikke langsiktighet og trygghet for samiske språksatsinger på høyere nivå. Vi vil komme tilbake til dette under tilrådingen.

⁴ <http://www.giella.no/artikkel.aspx?MIId=996&AIId=2898>

⁵ «Framtidig rammefordelingsmodell RFM». Høringsnotat 2, NTNU 24.10.2016

5.5 Ansvarsfordeling for samisk i høyere utdanning

Samisk høgskole er i en helt spesiell posisjon ved at de har samisk som både undervisnings-, forsknings- og administrasjonsspråk og også har et overordna ansvar for all samisk høyere utdanning i Norge. Sammen med UiT Norges arktiske universitet står de for den største studiepoengproduksjonen i samisk, og det er i hovedsak i nordsamisk.

Levanger lærerhøgskole fikk det formelle ansvaret for sørsamisk høyere utdanning i 1986. Høgskolen i Bodø ble av Utdannings- og forskningsdepartementet tildelt ansvaret for lulesamisk høgere utdanning i 1989. Som jeg har vist over, var det imidlertid høyere språkstudier i Nordland og Nord-Trøndelag også før de nevnte institusjonene fikk det formelle ansvaret fra departementet. Fusjonen i 2016 medførte som nevnt at ansvaret for sørsamisk og lulesamisk nå tilligger samme institusjon – Nord universitet.

I noen tilfeller har kursene blitt utvikla i samarbeid mellom flere høyere utdanningsinstitusjoner, for eksempel ble sørsamisk 3 starta som et samarbeid mellom Høgskolen i Nord-Trøndelag og Universitetet i Tromsø.⁶ Sametingets voksenopplæringsprogram i samisk medførte at Samisk høgskole tilbød kurs gjennom voksenopplæringsprogrammet i flere samiske språk i en periode. I sørsamisk har det vært studietilbud i samarbeid med Aajege – sørsamisk språk- og kompetansesenter på Røros.

⁶ Sørsamisk 3 er et kurs på 2000-nivå som kvalifiserer for opptak til master. Studiepoengene for dette kurset tilfaller Universitetet i Tromsø.

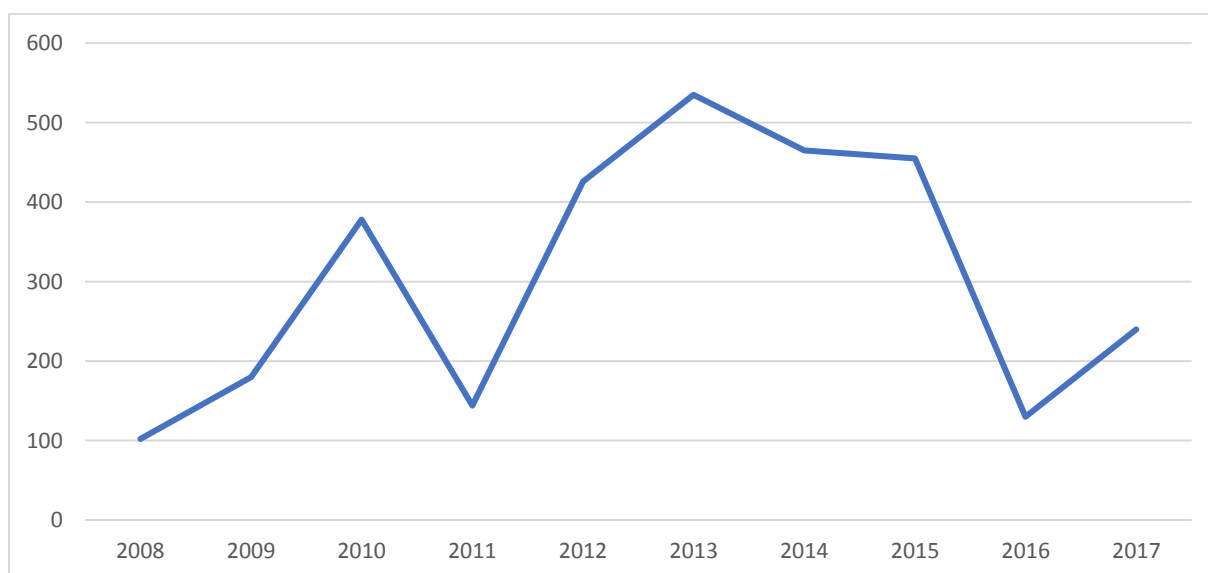
5.5.1 Studiepoengproduksjon i sørsamisk

Som nevnt i innledningen har Nord universitet ansvaret for sørsamisk i høyere utdanning, men det har vært tilbudt kurs i samarbeid med UiT Norges arktiske universitet og Samisk høgskole.

Tabell 5.2⁷ Studiepoengproduksjon i sørsamisk:

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sørsamisk 1	102									
Sørsamisk begynneropplæring					90		165	165		
Sørsamisk begynneropplæring 2						75		105		
Sørsamisk 2		180	60		150		210			
Sørsamisk litteratur og kultur				42	6				15	
Sørsamisk språkkunnskap				102	60	220			60	
Med joik som utgangspunkt			138		120					
Fagdidaktikk sørsamisk						55			10	
Sørsamisk i praktiske situasjoner (Samisk høgskole)			180			50	90	185	45	240
Sørsamisk mellomfagstillegg (UiT)						135				
Totalt	102	180	378	144	426	535	465	455	130	240

Figur 5.1 Studiepoengproduksjon i sørsamisk siste ti år

⁷ Et fulltidsstudium over ett år tilsvarer 60 studiepoeng.

Den totale studiepoengproduksjonen i sørsamisk viste en prosentvis svært klar framgang, 418 prosent på de fem første årene. Samtidig var det en sped begynnelse med kun 102 studiepoeng totalt i 2008. Deretter øker antall avlagte studiepoeng sterkt i 2009 og øker litt for 2010. I 2011 får vi en dropp før 2012 blir et rekordår med hele 426 studiepoeng. 2013 ble rekordåret hittil, og etter det har tallene gått nedover igjen. Likevel er volumet de fem siste år vesentlig større enn de fem foregående år, med henholdsvis 1825 mot 1050 studiepoeng over de to femårsperiodene. Det har vært produsert 74 prosent flere studiepoeng de fem siste årene enn de fem foregående, til tross for en betydelig nedgang i de to siste årene.

I 2016 ble det avlagt eksamen i fire ulike kurs, i 2012 ble det avlagt eksamener i fem ulike sørsamiske fag, mens det i 2008 kun ble avlagt eksamen i ett kurs. Det ser derfor ut til at et større mangfold i studieporteføljen øker interessen for å studere samisk. Tabellen viser også at det er varierende kontinuitet i kurstilbud. Mens det har vært produsert studiepoeng i sørsamisk 2 i fire av ti år, har det kun vært avlagt eksamen i sørsamisk 1 ved ett tilfelle.

I 2012 påpekte vi at det var noe overraskende at det kun ble produsert totalt 90 studiepoeng i sørsamisk begynneropplæring. Dette kurset krever ikke forkunnskaper i samisk språk på samme måte som sørsamisk 1 og sørsamisk 2. Fra andre steder har man observert en betydelig interesse for samisk kurs for nybegynnere, både ved UiT Norges arktiske universitet med deres kurs i samisk som fremmedspråk, ved Samisk høgskole med deres begynnerkurs i nordsamisk og sist ved Nord universitet med begynnerkurs i lulesamisk. For 2014 og 2015 har studiepoengproduksjonen for sørsamiske begynnerkurs økt til 165 for begge år. Imidlertid er det et potensial for å tilby flere begynnerkurs i sørsamisk.

Trolig vil en noe større kontinuitet kunne sikre større studentkull for sørsamisk. Samtidig tilsier både få lærekrefter og et begrenset rekrutteringsgrunnlag at det neppe vil være hensiktsmessig å tilby alle kurs hvert år, om det hadde vært praktisk mulig. 535 studiepoeng i toppåret 2012 tilsvarer ni ekvivalenter eller studentenheter, så det er fortsatt relativt få studenter det er snakk om. Det vil ha stor betydning for språklig kompetanseoppbygging i sørsamisk at det produseres flere studiepoeng i språket.

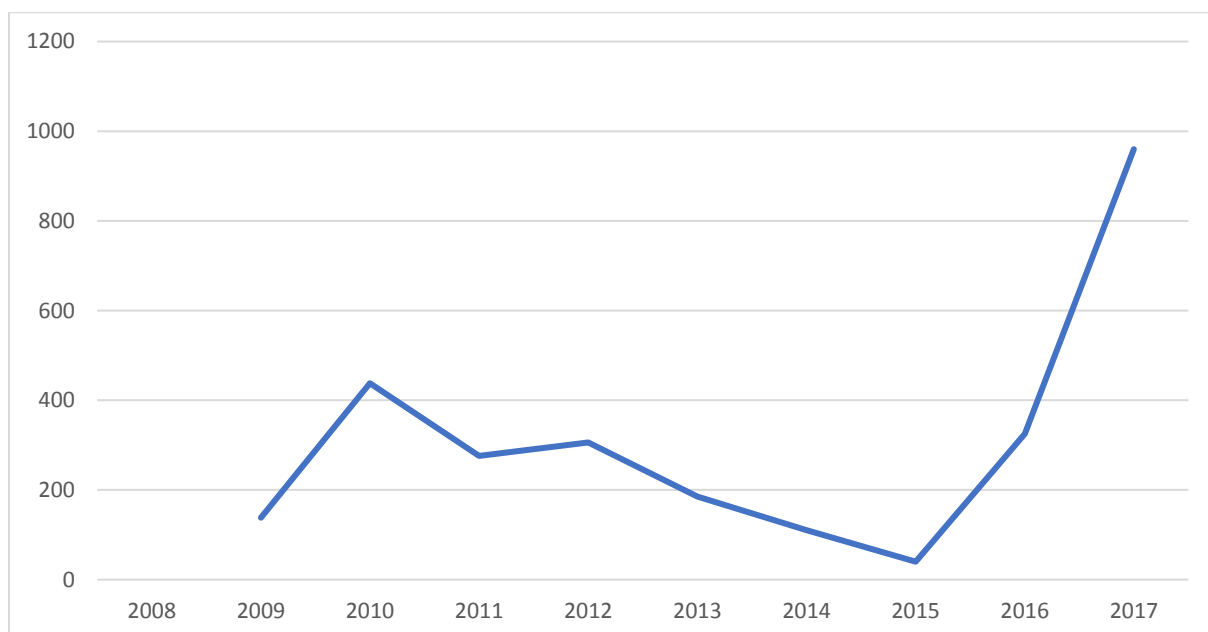
5.5.2 Studiepoengproduksjon i lulesamisk

Nord universitet har ansvar for lulesamisk på samme måte som for sørsamisk høgere utdanning i Norge. Kursene tilbys i stor grad som fleksible forelesninger med studiesamlinger ved Árran lulesamisk senter på Drag og ved campus i Bodø.

Tabell 5.3 Studiepoengproduksjon i lulesamisk

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Lulesamisk 1		138	288	18			40			330
Lulesamisk 2			150	258				30		
Lulesamisk 3						80			70	
Grunnleggende emner i lulesamisk språk										630
Samisk litteratur						10		10		
Samisk litteratur og språk						45				
Samiske språkvarieteter							20			
Bachelor i lulesamisk					306					
Totalt		138	438	276	306	185 ⁸	110	40	325 ⁹	960

Figur 5.2 Studiepoengproduksjon i lulesamisk siste ti år

For lulesamisk ser vi en positiv framgang i studiepoengproduksjonen. I 2008 ble det ikke produsert et eneste studiepoeng i lulesamisk. I 2009 kom man i gang med 138 studiepoeng. På de fire årene fra 2009 til 2012 har økningen vært 222 prosent. Vi ser at for 2010 var det

⁸ Samisk høgskole har tilbudt et kurs i lule- og sørsamisk. 100 studiepoeng er avlagt i 2013 og 2015 i dette kurset. De inngår her i totalstatistikken for lulesamisk og sørsamisk med 50 studiepoeng hver.

⁹ Samme som over.

lulesamisk 1 som hadde en betydelig produksjon, 288 studiepoeng, mens lulesamisk 2 hadde en nesten like stor produksjon året etter. Dette kan tyde på at det har vært samla opp en relativt stor gruppe studenter som har fulgt disse to kursene og så startet på bachelor i lulesamisk da det studietilbudet ble oppretta. I 2017 ble det satt ny rekord med hele 990 studiepoeng i lulesamisk.

På den ene siden kan man frykte at lulesamisk dermed har brukt mye av potensialet ved at det vil være få nye studenter å rekruttere når denne gruppa er ferdig med bachelor. Imidlertid betyr ikke det at det ikke har vært studiepoengproduksjon i lulesamisk 1 og lulesamisk 2 i 2012, at ingen studenter har vært interessert i disse kursene. Årsaken er at de ikke ble tilbudt dette året. Når kurs avvikles med jevne mellomrom i stedet for årlig, kan man ikke alltid si noe sikkert om etterspørselen øker eller minker.

Studietilbudet har i enkelte år vært noe mer begrenset enn for sørsamisk, på det meste har det vært tilbud i tre ulike lulesamiske språkkurs samme år. I likhet med for sørsamisk har man relativt lav tilgang på kandidater til de kursene som krever at man har hatt lulesamisk eller sørsamisk som første- eller andrespråk fra videregående opplæring. Derfor er det positivt og viktig at det tilbys begynnerkurs. Det sikrer flere potensielle studenter til samiske språkstudier og kan bidra til å utdanne flere samiskspråklige lærere eller kandidater som velger andre yrker med behov for høyere samisk språkkompetanse.

5.5.3 Studiepoengproduksjon i nordsamisk

Ved Samisk høgskole er praktisk talt alle kurs på samisk. I denne tabellen er det kun valgt ut kurs i samisk språk og ikke kurs på samisk eller kurs med samisk innhold.¹⁰ Når det gjelder kurstilbud på samisk, er Samisk høgskole i ei særstilling ved at de tilbyr omkring 100 kurs på samisk.¹¹ Dette utgjør omtrent tre firedeler av alle kurs som tilbys på samisk ved høyere læresteder i Norge.

Tabell 5.4 Studiepoengproduksjon ved Samisk høgskole

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Nordsamisk semesteremne og innføringskurs	342	252	300	300	30	120	300	300	270	360
Nordsamisk morfologi og syntaks				78		80	260	100	140	
Nordsamisk fonetikk, fonologi og skrivemåter						90	90	80	70	
Nordsamisk setningslære						10	100			
Samisk språk og litteratur 1, 2 og 3	330	522	378	30			120	15		
Samisk språk og revitalisering							160	20		80
Bachelor i samisk språk og litteratur		18		372	402					910
Master i samisk språk og litteratur										380
Ph.d. i samisk språk og litteratur										112
Nordsamisk som muntlig og skriftlig språk							10	70	90	
Samisk i praktisk læringssituasjon, innføringsstudium del 1 og 2		408	180	390	420	735	795	795	795	915
Samisk som fremmedspråk, journaliststudiet						10				
Duodji og samisk										105
Totalt	672	1200	858	1170	852	1045	1835	1640	1365	2862

Tabell 5.4 viser at Samisk høgskole er den institusjonen som har produsert flest studiepoeng i samisk språk i perioden, med hele 13 499 studiepoeng. Samisk høgskoles betydning for å sikre kandidater med høy kompetanse i samisk kan derfor ikke på noen måte overvurderes. I og med at Samisk høgskole også har flest studietilbud, ser vi en klar sammenheng mellom studietilbud og studiepoengproduksjon ved at jo flere studietilbud et lærested tilbyr i samisk, jo større blir studiepoengproduksjonen. Innføringskurs i samisk har ikke like stor andel av

¹⁰ Ved Samisk høgskole gjennomføres som nevnt stort sett alle kurs på samisk. På lærerutdanningene har de også egne emner i samisk. Disse er ikke medregnet her.

¹¹ *Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning* (Butenschøn-utvalgets rapport 2012).

studiepoengproduksjonen ved Samisk høgskole som ved andre læresteder, noe som tyder på at en større andel av studentene her er morsmålsbrukere i samisk. Samisk høgskole har også stor kontinuitet i sine samiske språkkurs, noe som kan tyde på at de har flere fagpersoner som kan tilby kursene.

Tabellen viser også at 2017 var toppåret for studiepoengproduksjonen ved Samisk høgskole i denne perioden, med hele 2862 studiepoeng, og at tallene har gått noe opp og ned i perioden. Den totale produksjonen av studiepoeng ved Samisk høgskole er for de fem siste årene 8747 studiepoeng, mens det for de fem foregående årene var 4752 studiepoeng. Dette er en økning på 74 prosent, og det viser at sjøl om tallene kan gå opp og ned, så ser vi i det lange løp en klar økning i studiepoengproduksjonen.

Tabell 4.2 Studiepoengproduksjon ved UiT Norges arktiske universitet

År	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Nordsamisk som fremmedspråk ¹²	170	535	620	785	830	650	440	50	1100
Samisk språkvitenskap	90	140	100	160	100	50	100		110
Samisk litteraturvitenskap	60	80	40	100	60	100	130		110
Samiske språkpraksiser		10		40		30			
Samisk dialektologi					20	30			
Mastergradsoppgave i samisk språk			120		60				
Mastergradsoppgave i samisk litteratur						60	120		120
Totalt	320	765	880	1085	1070	920	790	50	1440

UiT Norges arktiske universitet setter også rekord i studiepoengproduksjonen for samisk språk i 2017. Fra 2009 til 2010 mer enn doubler de studiepoengproduksjonen. Etter 2012 går imidlertid studiepoengproduksjonen ned hvert år før man altså får 2017 som toppår.

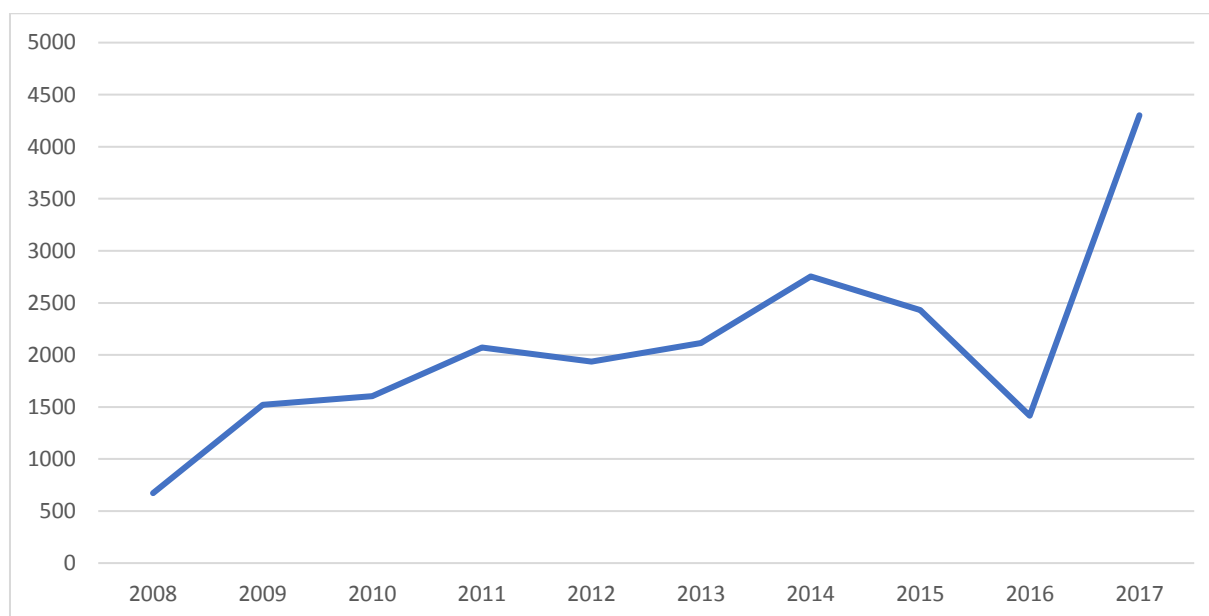
Hvis vi ser nærmere på hvilke kurs i samisk det avlegges flest studiepoeng i ved UiT Norges arktiske universitet, er nordsamisk som fremmedspråk klart størst. De ulike kursene i nordsamisk som fremmedspråk står for mer enn halvparten av den totale studiepoengproduksjonen ved UiT hvert eneste år. Det har også vært ei bevisst strategisk satsing på samisk begynneropplæring der. De UH-institusjonene som ligger i byene, ser ut til å ha et spesielt stort potensial for begynnerkurs i samisk.

¹² Dette inkluderer en rekke enkeltemner som er slått sammen i tabellen. Dette gjelder også samisk språkvitenskap og samisk litteraturvitenskap.

Tabell 4.3 Studiepoengproduksjon i nordsamisk totalt:

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Samisk høgskole	672	1200	858	1170	852	1045	1835	1640	1365	2862
UiT Norges arktiske universitet		320	765	880	1085	1070	920	790	50	1440
Totalt	672	1520	1623	2050	1937	2115	2755	2430	1415	4302

Figur 5.3 Studiepoengproduksjon i nordsamisk siste ti år

Som vi ser, var det fra 2008 til 2011 en markant økning i studiepoengproduksjonen i nordsamisk. Etter dette går den så opp og ned annethvert år.

Slik Jon Todal har vist i *Samiske tall forteller 4*, har det de siste årene vært en nedgang i elevtallet i samisk som andrespråk i grunnskolen, etter at det i en periode var en markant oppgang i det samme elevtallet.¹³ Man kunne derfor anta at dette også ville gi utslag for studiepoengproduksjonen i samisk.

Imidlertid viser undertegnede i *Samiske tall forteller 10* at nedgangen for samisk som andrespråk har stoppet opp for nord- og sørsamisk, mens det for lulesamisk har vært en betydelig oppgang.¹⁴ Hvis vi sammenholder studiepoengproduksjonen og elevtallsutviklingen i samisk, kan man ikke si at de følger hverandre. Studiepoengproduksjonen ser ut til å være relativt upåvirket av elevtallet. Dette illustreres også ved at 2017 er toppåret i nordsamisk studiepoengproduksjon.

Vi vet at språkfag generelt har hatt en alvorlig nedgang i flere år både innenfor videregående opplæring og innen høyere utdanning, der flere språkretninger har vært lagt ned de siste årene.

¹³ Jon Todal i *Samiske tall forteller 4*.

¹⁴ Kevin Johansen i *Samiske tall forteller 10*.

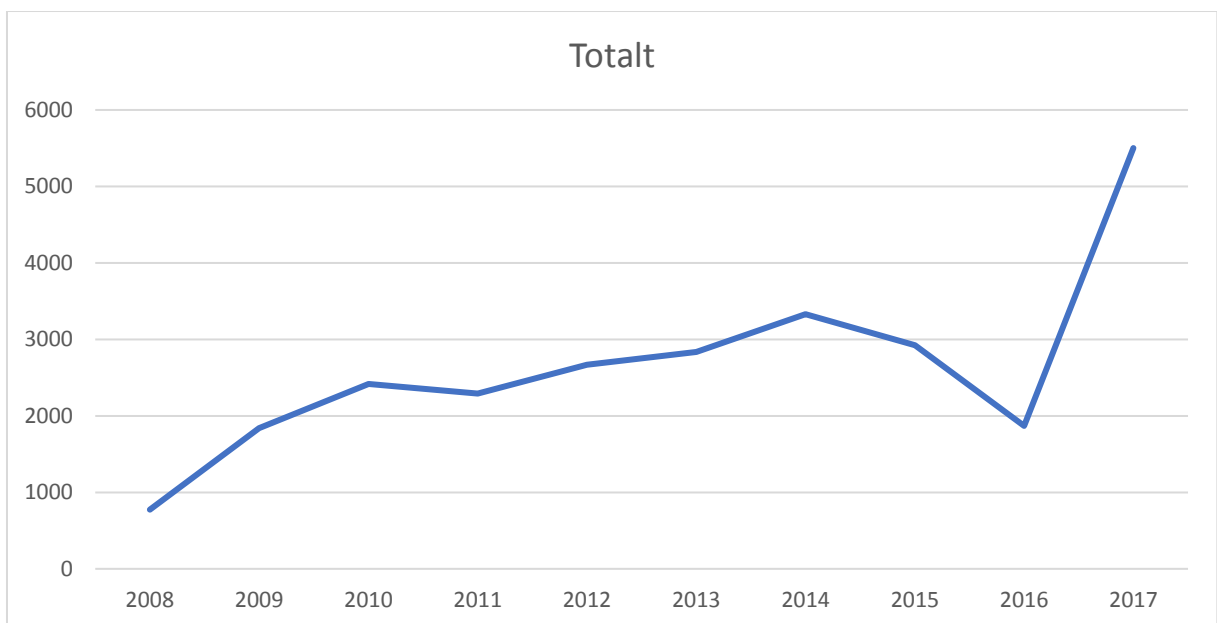
Dette viser at ungdom i mindre grad velger språk som studievalg. Også dette kan ha mange årsaker, men da myndighetene fjernet kravet om obligatorisk opplæring i andrespråk i videregående opplæring, ga de kanskje samtidig signaler om at språk ikke var veldig *viktig*? Likevel, hvis for eksempel spansk i mindre grad studeres ved norske læresteder, kan det være en ulempe for Norge, men spansk er fortsatt ikke et truet språk. Hvis færre velger å studere samisk, kan det få store konsekvenser for samiske språk som faktisk *er* truet. Derfor er det gledelig å se at sjøl om studiepoengproduksjonen går opp og ned, settes det også rekorder. Man kan med en viss rett hevde at samiske språkstudier relativt sett er mer populære enn øvrige språkstudier, ved at man ikke har hatt en kontinuerlig nedgang de siste årene.

5.5.4 Studiepoengproduksjon i samisk totalt

Tabell 5.4 Total studiepoengproduksjon i samisk

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sørsamisk	102	180	378	144	426	535	465	455	130	240
Lulesamisk		138	438	276	306	185	110	40	325	960
Nordsamisk	672	1520	1623	2050	1937	2115	2755	2430	1415	4302
Totalt	774	1838	2439	2470	2669	2835	3330	2925	1870	5502

Figur 5.4 Total studiepoengproduksjon i samisk siste ti år

Tabell 5.3 og figur 4 viser økning i studiepoengproduksjonen i samisk fra 2008 til i dag. 2017 er toppåret, men 2013 og 2014 har også en høy produksjon.

Den samiske studiepoengproduksjonen totalt har økt med hele 611 prosent på de ti siste årene og med 94 prosent de siste fem årene. Det betyr at stadig flere studerer samisk, og stadig flere avlegger eksamen i samiskspråklige studier. Dette er svært positivt og har vært et uttalt ønske både fra Sametinget og fra statlige myndigheter. Ikke overraskende er studiepoengproduksjonen signifikant større for nordsamisk enn for lulesamisk og sørsamisk, men sett i forhold til hvor mange språkbrukere de ulike samiske språkene har, er ikke studiepoengproduksjonen i lulesamisk og sørsamisk mindre.

Når den totale studiepoengproduksjonen i samisk øker, medfører det at det samiske samfunnet er vinneren, uavhengig av ved hvilken institusjon studiepoengene produseres. Det er en styrke for samiske samfunn og for samiske studenter at de kan velge å studere samisk ved flere institusjoner, og det må også antas å være en kvalitativ styrke at flere institusjoner tilbyr kurs i samisk.

5.6 Tilrådinger

Denne artikkelen har sett på studiepoengproduksjonen i samisk språk ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge. Tre institusjoner tilbyr i dag slike kurs:¹⁵ Samisk høgskole, UiT Norges arktiske universitet og Nord universitet. Som statistikken viser, har det vært økning i studiepoengproduksjonen i samisk, mens mange andre språkfag har lavere søkertall og lavere studiepoengproduksjon enn for fem og ti år siden. Slik sett må man kunne si at studiepoengproduksjonen i samisk bidrar til at samiske språk kan brukes på stadig flere arenaer i samfunnet.

For å dekke et økende behov for høy kompetanse i samisk er det nødvendig å opprettholde studiepoengproduksjonen i alle samiske språk. Butenschøn-utvalget påpekte at rekrutteringen til høyere utdanning i samisk starter allerede i barnehagen. Det må derfor jobbes med rekruttering til samiskspråklige tilbud både i barnehagen, grunnskolen, videregående opplæring og til universitet og høgskole. Det er også viktig med rekrutteringsstillinger i høyere utdanning. Stipendiatstillinger og post.doc.-stillinger bør brukes i større grad enn det som er tilfelle i dag.

Det er viktig at ulike institusjoner har et hovedansvar for kurs i ulike samiske språk, men det bør ikke medføre at andre institusjoner ikke også skal kunne bidra til studiepoengproduksjon i faget. Samarbeid mellom institusjonene er i denne sammenheng viktig. SAK 7-samarbeidet bør derfor revitaliseres.¹⁶

Sjøl om studiepoengproduksjonen i alle tre samiske språk må sies å være god, er tallene sammenliknet med andre språk fortsatt relativt små. Dette betyr at flere av kursene kan være i

¹⁵ Kartlegging av norske miljøer innen samisk forskning og høyere utdanning: omfang, rekruttering, finansiering, språk og samarbeid. Notat fra NIFU – Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.

¹⁶ SAK står for samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon og var et tiltak for å styrke samhandlingen innenfor UH-sektoren og instituttsektoren. SAK 7 omhandlet den samiske lærerutdanningsregionen og inkluderte Samisk høgskole, UiT Norges arktiske universitet og Nord universitet.

fare for å bli nedlagt fordi de ikke bidrar til inntjening for lærestedet. Fordi samiske språk er definert som *definitivt* truet og *alvorlig* truet av UNESCO, må disse ses i ei særstilling. UiT Norges arktiske universitet har vedtatt å beskytte samiske studier, slik at ikke eventuelt lavere søkertall skal føre til nedlegging av samiske kurs. Dette er et eksempel andre UH-institusjoner også bør vurdere. Resultatindikatorerne bør i større grad enn i dag belønne institusjoner som tilbyr samiske språkkurs med få studenter.

Statistikken påviser også at det er klar sammenheng mellom antall samiske kurs en institusjon tilbyr, og den samlede studiepoengproduksjonen i samisk. Derfor bør sentrale myndigheter vurdere incitamentet slik at institusjonene motiveres til å tilby flere samiskspråklige kurs. Studiepoengindikatoren og kandidatindikatoren er i denne sammenheng ikke nok.

NOKUT¹⁷ stiller kvantitative og kvalitative krav til institusjoner som skal tilby høyere utdanning, også for samisk. De kvalitative kravene må være de samme for samisk som for andre fag. Samisk utdanning skal holde høy kvalitet. Derimot bidrar de kvantitative kravene til at enkelte institusjoner ikke oppretter kurs fordi de ikke oppfyller de formelle kvantitetskravene. Flere av de kvantitative kravene vil i overskuelig framtid være umulige å oppfylle for samiske kurs.¹⁸ Her bør Sametinget på ny gå i dialog med NOKUT og Kunnskapsdepartementet for å finne hensiktsmessige løsninger på situasjonen.¹⁹

Mediesituasjonen for samisk opplæring og utdanning er ofte preget av negative enkelthenvendelser og spådommer om at samiske språk er i ferd med å dø ut. For å sikre gode elevtall for samisk og en god studiepoengproduksjon i språkene er det viktig å presentere samiske språk som nyttige og viktige. En god og effektiv rekrutteringsstrategi er viktig for å sikre at studiepoengproduksjonen i samisk holder seg på et høyt nivå i framtida. Her er det viktig at det tilrettelegges for ungdommer og kandidater slik at de motiveres til høyere utdanning. Fleksibilitet, signalisering av gode jobbmuligheter og mulighet for studieopphold i utlandet kan bidra til at ungdom velger å studere samisk språk.

Mangel på lærekrefter i samisk medfører at lærestedene ikke alltid kan tilby de samme kursene hvert studieår. Da er det viktig med forutsigbare ordninger som gjør at studentene kan planlegge utdanninga. For eksempel bør det gis lett tilgjengelig informasjon om når de ulike samiskspråklige studietilbudene starter opp. Lærestedene bør legge slike planer for flere studieår fram i tid. Det bør være godt informert om disse planene, og de bør være lett tilgjengelige på internett.

Et interessant spørsmål når det gjelder studiepoengproduksjonen, er om utviklingen er tilbudsdrivet eller etterspørselsdrivet. Vi har tidligere dokumentert at antall kurs påvirker hvor mange studiepoeng som produseres. Det kan se ut som om det er en betydelig etterspørsel etter samiske språkkurs som gir studiepoeng, og at det som må til for at produksjonen skal øke ytterligere, er at det utvikles og tilbys enda flere samiske språkkurs.

¹⁷ Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen.

¹⁸ Her tenkes det første og fremst på for eksempel hvor mange fagpersoner institusjonen må ha på fagområdet for å kunne opprette et studieprogram.

¹⁹ Butenschøn-utvalget drøfter denne problemstillinga i kapittel 8 i sin rapport.

Et kort innblikk i samiske studieprogram viser også at mange ikke fullfører på normert tid. I en rekke tilfeller mangler likevel kandidatene lite på å få gjennomført graden. Disse defineres gjerne som «lavthengende frukter» i akademia, og UH-sektoren bør bestrebe seg på ei oppfølging av disse kandidatene slik at de får gjennomført utdanningsløpet. NOU 2016:18 *Hjertespråket* drøfter også tiltak for rekruttering.

Studiepoengproduksjonen i samisk vil fortsatt være en viktig indikator for hva som er samfunnsbehovet når det gjelder samiske språk, og for å styrke statusen for samiske språk.

Referanser

Database for statistikk om høgre utdanning (www.dbh.nsd.uit.no).

Framtidig rammefordelingsmodell RFM, høringsnotat 2, NTNU 24.10.2016.

Johansen, Kevin. (2017). Samisk som andrespråk. I *Samiske tall forteller 10*. Sámi allaskuvla.

Johansen, Kevin. (2013). Studiepoengproduksjon i samisk høgere utdanning. I *Samiske tall forteller 6*. Sámi allaskuvla.

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. (1999). *Samisk lærerutdanning – mellom ulike kunnskapstradisjoner*. NOU 2000:3. Avgitt september 1999.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2016). *Hjertespråket*. Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk. NOU 2016:18.

Langfeldt, Liv, og Inge Ramberg. (u.d.). Kartlegging av norske miljøer innen samisk forskning og høyere utdanning: omfang, rekruttering, finansiering, språk og samarbeid. Notat fra NIFU.

Sametingets voksenopplæringsprogram:

<http://www.giella.no/artikkel.aspx?MIId=996&AIId=2898>

Todal, Jon. (2011). Alvorleg nedgang for faget samisk som andrespråk. I *Samiske tall forteller 4*. Sámi allaskuvla.

Todal, Jon. (2012). Samisk språk i barnehage og skule 2011/12. I *Samiske tall forteller 5*. Sámi allaskuvla.

Todal, Jon, ofl. (red.) (2011). *Samiske tall forteller 4*. Sámi allaskuvla.

Utdannings- og forskningsdepartementet. (2002). *Kvalitetsreformen. Om høyere samisk utdanning og forskning*. St.meld. 34 (2001–2002). Avgitt 31. mai 2002.

Utvalg for samisk forskning og høyere utdanning (Butenschøn-utvalget). (2012). *Guhkes bálgáid mielde – sámi dutkama ja alitohpahusa birra (Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning)*. Avlevert til Kunnskapsdepartementet 20.6.2012.